

Flyttfåglar i sikte

Om affektiva logiker och förhållningssätt till flyttfåglar på Malta

ELIN LUNDQUIST

Birds have given me so much joy over the years, I feel like I should give something back and help them out. (Jim, deltagare i Spring Watch 2012)

Varje vår och höst passerar miljontals fåglar Medelhavet till och från sina häcknings- respektive övervintringsplatser. Många av de fjäderklädda migranterna av olika storlek och form når emellertid aldrig sina destinationer. Under flyttningen riskerar de att bli tagna av predatorer, eller att helt enkelt inte klara den påfrestning som flyttningen innebär. De kan också falla offer för mänskliga jägare på vägen. En passage där flyttfåglarna under vår och höst blir levande måltavlor är ögruppen Malta där fågeljakt är en populär fritidssysselsättning. Med sina 316 kvadratkilometer motsvarar Maltas yta mindre än en fjärdedel av Öland vilket medför att antalet registrerade jägare kan uppgå till så mycket som 75 jägare per jaktbar kvadratkilometer på den maltesiska landsbygden (Falzon 2008). Jaktens intensitet kritiseras av miljöorganisationer. Den har också uppmärksamats i en rad dokumentärfilmer och ögruppen har kallats ”ett fåglarnas helvete”.¹ Till Malta åker av den anledningen miljövännar och fågelintresserade från andra länder i Europa för att motverka illegal jakt och ”hjälpa” fåglarna, som fågelskådaren Jim från Storbritannien uttrycker det.

I den här texten vill jag undersöka de *affektiva logiker* som motiverar

Jim och andra fågelskådare att åka till Malta.² En affektiv logik, menar geografen Jamie Lorimer, beskriver ”a habituated mode of engaging with, knowing about, and feeling toward wildlife” (Lorimer 2015:9). Lorimer har studerat naturvårdare som arbetar i frivilligorganisationer i Storbritannien och visar hur deras arbete ramar in av specifika affektiva logiker. En av dessa är exempelvis naturvårdarnas upplevelser av intensiva och ofta svårgripbara känslor av intellektuell tillfredsställelse när de ägnar sig åt sina fältstudier (Lorimer 2015:51f). En annan logik syftar på transformativa händelser, som ofta ägt rum i barndomen, och som formar naturvårdarnas senare motivationer och erfarenheter. Lorimer har också studerat ”voluntourism”, det vill säga en typ av turism som är inriktad på volontärarbete, och i det här fallet volontärarbete kopplat till miljövård och skydd av vilda djur. Han undersöker tre affektiva logiker som aktualiseras i de mellanartsliga möten som karaktäriserar volontärturism. Dessa tre logiker benämner han *spectacle*, *touch* och *adventure* (Lorimer 2015:149ff). En stor del av volontärturismen äger rum i landskap, ofta obebodda, där det finns möjlighet till spektakulära möten med stora djur. Mötena enligt dessa logiker har likheter med populära skildringar av djurliv i naturfilm. Det är också vanligt att volontärarbetet inbegriper taktill beröring av (halvvilda) djur, och att volontärerna söker sig till miljöer och praktiker med äventyrliga inslag.

Syftet med den här artikeln är att undersöka de affektiva logiker som omgärdar engagemanget för flyttfåglarna som passerar Malta och specifikt hur de tar sig uttryck under ett fågelskyddsläger som arrangeras av organisationen BirdLife Malta.³ Det teoretiska verktyg som jag använder för detta är i första hand Jamie Lorimers tredelade modell kring *icke-mänsklig karisma*. Termen används för att synliggöra egenskaper hos icke-mänskliga djur som påverkar hur de framträder för människor. Karisma har tidigare främst diskuterats gällande ”flaggskeppsarter” (*flagship species*), det vill säga enskilda arter vars egenskaper fångar allmänhetens uppmärksamhet och kan bli katalysatorer för att skydda hela ekosystem (Moore & Kosut 2013:81f). Exempel på sådana arter är jättepandan och den asiatiska elefanten. Man brukar peka på att dessa arter besitter vissa karaktärsdrag som gör att människor har lätt att relatera till dem. Helst ska arterna vara stora, ha ansikten som liknar människors, gärna med

neonatala drag, vara sällsynta och samtidigt kulturellt betydelsefulla. Icke-mänsklig karisma syftar dock inte bara på de inneboende egenskaperna hos arterna i fråga, utan ska betraktas som en relationell variabel: "Nonhuman charisma has cultures, histories, and geographies. It is not determined, nor easily manufactured" (Lorimer 2015:40). Här undersöker jag således hur de affektiva logiker som ramar in förhållningssätten till flyttfåglaerna på Malta och tillika påverkar deras karisma, formas i specifika kulturella, historiska och rumsliga processer.

Redan i den tidiga djurskydds rörelsen som etablerades i slutet av 1800-talet riktades kritik mot fågeljakten kring Medelhavet (Löfgren 1985, Dirke 2000). Framför allt var det "småfåglar" som då ansågs ha ett alldeles särskilt skyddsvärde (Löfgren 1985, Schaffner 2011). Vid sidan av att dessa småfåglar hamnade på matborden jagades de också intensivt för att deras fjädrar användes till att pryda hattar och klänningar i dåtidens mode. I djurvännernas skrifter lyftes fåglarnas vackra sång och färger, liksom deras nyttovärde som delar i ett ekologiskt system, fram. Idéhistorikern Karin Dirke (2000) har påpekat att en strategi som fågelvännerna hade för att skaffa sympati för sin sak var att antropomorfera småfåglaerna, det vill säga att tillskriva dem mänskliga drag. Under denna tid fungerade nämligen småfåglaerna som symboler för föredömliga, goda och tåliga samhällsmedborgare. De var kulturellt betydelsefulla vilket också gjorde dem karismatiska. Jakten på småfåglar kring Medelhavet, där de konsumerades (och fortfarande konsumeras), upprörde därför speciellt och ett upprop från flera djurskyddsföreningar i Sverige skickades bland annat till den dåvarande drottningen av Italien med hopp om att hon skulle ingripa mot småfågeljakten.

Det var emellertid inte alla fåglar som symboliserade den goda medborgaren i det tidiga djurskyddet (Löfgren 1985:202). Samtidigt som en del småfåglar fick djurvännerna att engagera sig ansågs andra, såsom gråsparven, undermåliga. Sparvarna utmålades som smutsiga flygande råttor och beskylldes för att ha ett opassande sexualliv, till skillnad från andra småfåglar vars samliv skildrades som ett ideal för äktenskaplig tvåsamhet. Sparvarna kunde således användas för att illustrera en upplevd destruktiv urbanitet.⁴ Även rovfåglar hade ett dåligt rykte och bedömdes ha dålig karaktär (Schaffner 2011:61). Rovfåglar tillerkändes därmed inte samma

skyddsvärde, trots att även de jagades hårt, och jakten på dem kunde delvis rättfärdigas för att de var ett hot mot just ”småfåglarna”. De tillmättes således låg karisma. Under 1900-talet har djur- och naturskydds-rörelsen emellertid omvärderat olika fåglars egenskaper, och synen på vilka fåglar som är skyddsvärda och varför de ska skyddas har förändrats.

Kontroversen kring fågeljakten på Malta på 2010-talet har således inte uppstått i ett tomrum, utan måste förstås som förankrad i historiska processer. Det inledande avsnittet på sidorna som följer avser att ge en övergripande bakgrund till dessa sammanhang. Avsnittet därpå belyser specifikt hur kontroversen kring jakten medför en kamp om hur rummet ska användas och definieras, både lokalt på Malta och i den vidare geopolitiska kontexten EU.⁵ Därefter sätts volontärernas förhållningssätt till fåglar och de affektiva logiker som ligger till grund för volontärernas engagemang i situationen på Malta i centrum. Vidare diskuterar jag hur flyttfåglarna som passerar Malta blir karismatiska på olika sätt för deltagarna på lägret, framför allt i förhållande till deras fritidsintresse fågelskådning. I det sista avsnittet summeras artikelns centrala poänger.

Perifera jaktpraktiker i Europa

Redan före min avresa till Malta hade jag förstått att jakten var en laddad fråga. Bland annat stod det i informationen, som jag och de andra volontärerna fick skicka till oss från BirdLife Malta, att jag under lägret Spring Watch skulle undvika att använda T-shirts med organisationens logga utanför de gemensamma aktiviteterna. Detta av säkerhetsskäl eftersom ”the illegal hunting situation is highly emotive in Malta”.⁶ Jag hade också läst i maltesisk och brittisk media, liksom hört från svenska fågelskådare, att volontärer under tidigare läger hade blivit beskjutna och vid något tillfälle fått sina bilar stuckna i brand.⁷ Motsättningarna kring jakten hade alltså tagit sig våldsamma uttryck. Konflikter av detta slag mellan jägare och miljöaktivister är dock inte unikt för Malta, bland annat från Frankrike finns exempel på liknande konfrontationer mellan miljöaktivister och jägare.⁸

På Malta jagas fåglar både med skjutvapen, dels från land, dels från båtar till havs, och genom nät som spänns upp på marken eller i buskar.

Jakt med gevär blev en populär fritidsaktivitet i mitten av 1800-talet (Falzon 2008:16). Innan dess fångades fåglar med en rad olika metoder för att konsumeras. När tillgången till och användningen av gevär ökade, blev fångsten istället ett specialiserat sätt att fånga finkar levande och hålla dem i bur. Detta gjordes för sällskaps skull, för sången och för att använda dem som lockbete när nya fåglar skulle fångas. När jag under en av dagarna på Malta färdades i en bil genom staden Rabat tillsammans med Mike, en av arrangörerna till Spring Watch, och två brittiska deltagare i lägret, fick vi se att det på ett av stadens torg satt en grupp med män som höll i mindre burar med fåglar i. En av de andra volontärerna i bilen sade att det var grönfinkar i burarna och hävdade att dessa fångats med nät.

Lagstiftningen kring jakten och speciellt fångsten av fåglar har skärpts på Malta sedan malteserna, med knapp majoritet, röstade för ett medlemskap i EU år 2003. När jag befann mig på ön våren 2012 var fångsten inte tillåten överhuvudtaget och de 6 110 registrerade jägarna fick endast jaga de två fågelarterna turturduva och vaktel.⁹ I och med inträdet i EU blev Malta tvunget att anpassa den nationella lagstiftningen kring jakt till EU:s fågelskyddsdirektiv. I detta regleras både vilka fågelarter som får jagas och när på året som jakten får ske. Enligt direktivet ska varken fångst av finkar eller vårjakt tillåtas. Efter påtryckningar från jägarorganisationerna har dock Malta beviljats dispens för både utökad fångst och en jaktsäsong på våren, mot kravet att jakten regleras genom låga kvoter och att den övervakas av en speciell polisenhet. BirdLife Malta hävdar dock att tjuvjakten på skyddade arter har fortsatt och att polisen inte gör tillräckligt för att bevaka att jakten går rätt till. Det är en av anledningarna till att de anordnar Spring Watch, vilket var något som betonades under de gemensamma samlingarna under lägret. Med undantag för Finland, som tillåter vårjakt på ejder på Åland, är Malta nu ensam nation i EU om att ha en jaktsäsong på våren.

Fåglarnas helvete eller ett maltesiskt kulturarv?

BirdLife Malta kritiserar jakten på fåglar generellt och i synnerhet den jakt som bedrivs på flyttfåglar under våren före häckningen. Det är dock

framför allt den väldokumenterade tjuvjakten på arter som kategoriseras som ”skyddade” – illegala aktiviteter som gett Malta ryktet som ”fåglarnas helvete” – som har bidragit till engagemanget från volontärer runtom i Europa. Under våren 2015 hölls en folkomröstning på Malta i vilken de maltesiska väljarna tog ställning till om den nuvarande lagstiftning som tillåter jakt på fåglar under våren skulle behållas eller avskaffas. Folkomröstningen initierades av BirdLife Malta som samlade in de 100 000 underskrifter som krävs för att få till stånd en folkomröstning. Resultatet visade att frågan om vårjakten delar Malta, då 50,4 procent röstade för att behålla jakten, medan 49,4 röstade emot.¹⁰

I den debatt kring jakten som länge har pågått på Malta konkurrerar förespråkare för jakten och motståndare till densamma om att få erkännande som de ”rätta” talespersonerna för flyttfåglarna (jfr Philo & Wilbert 2000:9). I deras respektive utsagor går det att hitta påståenden om fåglarna och jakten som vilar på utlåtanden från ”experter” och som hänvisar till olika politiska och moraliska diskurser. Detta uttrycks dels i media, dels genom egna kampanjer och rapporter i vilka båda parter formulerar lösningar på hur fåglarna ska skyddas för framtiden. Ett exempel är att den största jägarorganisationen på Malta, FKKNK, menar att vårjakten inte påverkar populationerna av turturduva och vaktel, som är tillåtna att jaga.¹¹ Att populationen turturdvor minskar märks genom att färre fåglar passerar ögruppen och förklaras av FKKNK bero på habitatförstöring i och med ökat industriellt jordbruk på duvornas häcknings- och övervintringsplatser. På denna punkt är båda parter överens: det största hotet är habitatförstöring. Men BirdLife Malta anser att denna bara är ytterligare en anledning till att sluta jaga turturduvan.

Volontärerna i Spring Watch var noga med att poängtera att flyttfåglarna i första hand ska få leva som *vilda* och att de är individer av populationer som är hotade, både på grund av jakt och genom habitatförstöring. I jaktförespråkarnas argumentation däremot blir fåglarna i huvudsak *vilt*, eller *sällskapsdjur* när de hålls i bur. För jägarorganisationen är det dock viktigt att det ska finns en livskraftig stam för att det ska vara möjligt att jaga. FKKNK står för Federation for Hunting and Conservation. I organisationens presentation av sin historik på sin webbplats anges att de 1984 ändrade det befintliga namnet The Hunters' Association och lade

till ”bevarande”. Det motiveras på följande vis: ”[T]he Association [...] changed its name by adding the word conservation, since this important role was becoming more and more part and parcel of the passions.”¹²

Inför folkomröstningen om vårjakten beskyldes anti-jaktgruppen för hyckleri. Ett exempel är när ordföranden för Malta Automobile Club, en intressegrupp som precis som jägarna anser sig vara marginaliserade på Malta, gav sitt stöd till jakten i ett debattinlägg publicerat i en maltesisk tidning:

The anti-hunting group emphasises the ”killing” of birds. The majority of them have not collected any signatures to stop the electrocution and bleeding to death of millions of chickens, which people eat every week around the world. Some may even wear leather jackets and other accessories, apart from eating all kinds of animals. (Farrugia 2015)

Flyttfåglarna, som hos jägargruppen formuleras som jaktbart vilt, ställs jämte andra djur som dödas för människans vinning och njutning. I citatet åskådliggörs därmed dubbelheten i sättet att värna om olika djur. Samtidigt verkar inte författaren till debattinlägget vara emot dödandet av fåglarna i sig. Hans poäng är snarare att anti-jaktgruppen är inkonsekvent i sin kritik av jakten. På ett liknande sätt har motståndarna till jakten, från andra nationer, beskyllts för att vara barnamördare (Falzon 2008:19). I kommentarsfälten på internet till artiklar i maltesisk media som rapporterar om händelser kring jakten förekommer ibland åsikten att nordeuropeerna inte borde kritisera dödandet av fåglar när de kommer från nationer där abort är tillåtet, vilket det inte är på Malta. Dödandet av flyttfåglar ställs alltså inte bara jämte dödandet av deras domesticerade släktingar kycklingarna, utan jämförs även med abort av (mänskliga) foster med budskapet att aborträtten är värre än rätten att jaga flyttfåglar.

I argumenten för att vårjakt och fångst av fåglar ska vara tillåtet på Malta framhåller FKNK jakten som en stark tradition och en del av den maltesiska kulturen. I en rapport (FKNK 2011) hävdar jägarorganisationen att ett förbud mot fångsten och jakten av fåglar skulle kunna strida mot EU:s direktiv om att värna kulturell mångfald och europeiska

kulturarv. Det går att dra paralleller till den, ur ett djuretiskt perspektiv hårt kritiserade praktiken tjuvfäktning, som anses vara rent djurplågeri och som förbjudits på många platser, men samtidigt utnämnts till nationellt kulturarv i Spanien. Medan fågelskyddsdirektivet handlar om att bibehålla och verka för biologisk mångfald, använder jägarorganisationen värnandet om kulturell mångfald som argument för att få fortsätta jaga. Antropologen Mark-Anthony Falzon (2008) menar att de maltesiska jägarna själva beskriver intresset för jakten som en passion för fåglar och att denna passion kan överföras från fäder till söner. I den nyss nämnda rapporten formuleras jakten som en livsstil ("a way of life"), och skulle den tas ifrån jägarna skulle de inte längre ha något att leva för, skriver organisationen (FKNK 2011).

En maltesisk man som deltog i lägret Spring Watch berättade att flera jägare som han känner ger uttryck för att påbuden från EU är ett led i inskränkt självbestämmande och hänvisar till att Malta blev självständigt från Storbritannien först år 1964. Det är således inte bara jakten som står på spel när de propagerar för fortsatt jakt, utan även rätten att leva sina liv på självvalda sätt. Att det då kommer miljöaktivister från andra länder till Malta för att tala om hur de bör bete sig ökar således spänningen i konflikten. För brittiska *The Guardian* berättar ordföranden för FKNK att han skulle vilja se vad som hände om malteser åkte till Storbritannien och försökte stoppa traditioner där:

I would like to see some Maltese lads going to the UK to try to stop one of their traditions. It's not nice to be treated as a third-world country. You [the British] shoot lots of migratory birds such as ducks and geese but it's only bad when the Maltese do it [...]. (Ordföranden i FKNK, citerad i Barkham 2014. Klamrar i originaltext).

Även om BirdLife Malta har maltesisk personal och ett fåtal volontärer är kontakterna tätt knutna till brittiska och internationella fågelskyddsorganisationer. Förlagan till BirdLife Malta grundades under tidigt 1960-tal, med den brittiska fågel- och naturskyddsorganisationen Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) som modell och med engelska som officiellt språk. Enligt Falzon (2008) började jägarna

positioneras som moraliskt korrupta i förhållande till BirdLife Mal-
tas medelklassanhängare då BirdLife började rikta in sig på miljöskydd
under 1980-talet. Vidare menar han att det kan förstås i termer av att
jägarna genomgick en moralisk omvärdering: ”from harmless sportsmen,
they came to be seen as primitive and lawless destroyers of nature who
monopolized the countryside” (Falzon 2008).

Situationen på Malta kan alltså beskrivas som att volontärer från
andra länder, liksom överstatliga beslutsfattande organ, såsom EU, av
många uppfattas göra intrång i lokalt styre, identitet och kultur (jfr Ri-
koon & Albee 1998). BirdLife och volontärerna hävdar, med hänvisning
till biologisk mångfald, att flyttfåglarna är hotade. Jaktens förespråkare
framhåller å sin sida att fåglarna inte främst är hotade på grund av jakten,
utan på grund av förlorade habitat på andra platser. Jägarorganisationen
FKNK menar att BirdLife överdriver det problematiska med jakten och
förfalskar siffror om skjutna fåglar, vilket har gett upphov till öknamnet
”BirdLies” (FKNK 2011). Istället lyfter FKNK fram jakten som en lokal
tradition och hävdar att det som står på spel är både ett kulturarv och
en livsstil.

Kamp om rumslig organisering

Malta är en av världens till ytan minsta och mest tätbefolkade nationer.
Även om jakten inte tillåts i närheten av bebyggelse eller på offentlig
mark, får den effekter på hur människor kan röra sig i landskapen. En
aspekt som återkommande togs upp på lägret var att jägarna tar över
den maltesiska landsbygden under jaktsäsongerna. Kontroversen kring
jakten är alltså nära knuten till hur rummet organiseras och används
och till frågan om vem som har rätt att definiera rummets mening och
funktion (jfr Holmberg 2013:5). När vi under lägret rörde oss i olika delar
av ön gick det inte att undgå alla skyltar som signalerade att marken är
privat och att obehöriga inte har rätt att beträda den. Detta angavs både
på maltesiska och på engelska. Falzon menar att jägare aktivt försöker
undvika turister genom skriftliga uppmaningar på tyska om att tillträde
är förbjudet på deras mark (2008:18).

Louise, en av volontärerna på lägret, besökte Malta första gången som

vanlig turist. Hon blev då förvånad över att höra så många gevärsskott och att se det stora antalet gömslen i form av stenhus och jaktorn. Hon beskriver det som att hela landskapet är ”förorenat” av gömslen och tog efter sin semesterresa kontakt med BirdLife Malta för att bli volontär. När hon åkte för att delta i Spring Watch första gången trodde hennes vänner hemma i Nederländerna att hon skulle åka på en fågelskådarresa, men hon berättar att det blev något helt annat. Louises första läger sammanföll med den isländska vulkanen Eyjafjallajökulls utbrott 2010. Det gjorde att volontärerna fick stanna längre än planerat och att deras ersättare inte kunde ta sig till Malta. Hon beskriver situationen som svår, att volontärernas bilar vandaliserades och att det uppstod fysiska konfrontationer mellan volontärer och jägare:

You could feel the tension increasing. Volunteers couldn't fly in or out and that made the situation even more difficult. Besides people make long days. In every camp there are even nightshifts sometimes, because poachers visit roosting spots at night with torches and then simply shoot at birds. I often had the feeling to be in a warzone. (Louise, deltagare i Spring Watch 2012)

Bevakningen kan alltså pågå länge och ibland turas volontärerna om att ta nattskift eftersom tjuvjägare besöker platser där fåglar har gått ned för att ta nattkvist. Tjuvjägarna använder ficklampor som de riktar mot fåglarna i mörkret för att se dem och kunna skjuta på dem, berättar Louise. Hon upplevde att hon befann sig i en ”krigszon”, vilket andra deltagare också berättade om. Inte minst förstärktes det intrycket av att ljudbilden av gevärsskott under morgontimmarna är så distinkt.

Ordföranden i FKNK menar att jägarna tycker att det är obehagligt att bli övervakade av utländska miljöaktivister. Några av volontärerna på lägret nämnde också att de stundtals kände sig obekväma när de iakttog jägarna med kikare och filmkameror. De motiverade dock sitt engagemang och övervakningen med att deras närvaro på platsen kunde rädda fåglarna från att bli skjutna. Louise uttrycker det på följande sätt:

I know that volunteers standing in the countryside make a difference. Hunters feel watched and they know we use video/photo

cameras. You could say just by standing in the countryside we save some birds' lives. (Intervju, Louise)

Återkommande uttryckte volontärerna uppfattningen att jägarna och jakten tar för mycket plats både på privat och på offentlig mark på den maltesiska landsbygden, vilket hindrar andra från att vistas där under jaktsäsongerna. Ett argument mot jakten, som inte direkt har med fåglarnas välmående att göra, är att jaktens rumsliga utbredning kan påverka turismnäringen negativt och hindra Maltas invånare från att röra sig fritt på offentlig mark. En dag var jag indelad i samma team som Emma som kommer från Storbritannien och som vid tiden för lägret var anställd hos BirdLife. Emma hade då bott på Malta i några år. Hon menar att jägarna tar offentlig mark i anspråk. När vi var på väg mot vår postering passerade vi ett område som hon påstod var offentlig mark. Där satt dock skyltar som signalerade att det var farligt att gå in i området eftersom det kunde pågå jakt där. Emma hävdade att dessa skyltar hade satts upp av jägarna själva och att de egentligen inte fick jaga i detta område. Joseph, en maltesisk fågelfotograf, berättar i en intervju via mejl att han sympatiserar med BirdLife Malta, men inte vågar delta i lägren eftersom jaktfrågan är så laddad. Han växte upp i en familj som ägnar sig åt fågelfångst, men har själv valt att fotografera fåglar. Joseph berättar att han väljer att inte vistas på vissa platser under jaktsäsongerna eftersom jakten är så intensiv där, även om det rör sig om de bästa ställena för att få uppleva fågelmigrationen. Han känner sig dessutom inte trygg som fotograf eftersom fotografering kan förknippas med den övervakning som BirdLife och andra organisationer bedriver.

En central del av jakten på Malta gäller att skapa platser för jakten (Falzon 2008). Utöver att bygga upp jaktorn och gömslen planteras träd och växter för att locka fåglar, eller så tas vegetationen bort, beroende på vilka arter som ska attraheras. Medan BirdLife Malta framhåller att de arbetar för att skapa miljöer som fåglar kan häcka i, sker jägarnas omvandling av landskapet i första hand för att göra det tillfälligt gästvänligt för fåglarna som passerar ögruppen. Eftersom jägarna är beroende av flyttfåglar, som rör sig söder- eller norrut och bara rastar på ön, försöker de locka fåglarna till just sin jordbit.

Att locka till sig fåglar blir således en del av sporten (Falzon 2008).

Volontären John berättade att han tycker att jakten på migrerande rovfåglar kring Medelhavet är ett slöseri med resurser med tanke på att ekonomiska medel läggs på att restaurera områden i hans hemland Storbritannien för att få de migrerande rovfågeln att trivas och häcka där. När den informationsansvarige för BirdLife Sverige, som är BirdLife Maltas samarbetspartner, kommenterade valresultatet i folkomröstningen om vårjakten i Sveriges Radio P1 beskrev han vårjakt som ”förkastlig” eftersom den innebär att man ”tar av kapitalet, inte av räntan”, vilket syftar på att fåglarna inte har häckat än.¹³ Han menade också att fåglarna är att betrakta som ”en gemensam europeisk ägodel som vi måste förvalta tillsammans” (Sveriges Radio, P1, 2015-04-13). Falzon menar att synsättet på förvaltning av vilt, i det här fallet fåglarna, är annorlunda på Malta än i andra delar av Europa (2008:20). Detta beror på att jakten i huvudsak sker på fåglar som passerar ögruppen under flyttningarna.¹⁴

Det pågår således en kamp om *hur* den maltesiska landsbygden ska användas och *vem* som ska ha tillträde till den. De naturreservat som BirdLife Malta själva har inrättat för att få fler arter att återigen häcka på Malta, är inhängande för att hindra jägare från att ta sig in. Under min vistelse på Malta hade en grupp brittiska konstnärer bjudits in för att skildra jakten i sin konst och ställa ut den för att uppmärksamma och samla pengar till BirdLife Malta. En av konstnärerna var en graffiti-målare som valde att göra målningar på gömslen som olovligt uppförts på offentlig mark. Hennes målningar föreställde turturduvor. Både stängslet och målningen kan tolkas som motståndshandlingar i förhållande till rådande definitioner och funktioner av platsen, både med avseende på vem som kan beträda den och vilka arter som ska kunna leva där (jfr Holmberg 2013:5). Kring jaktpraktikerna uppstår rumsliga kontroverser både lokalt på Malta, i fråga om vem som kan röra sig var och hur landskapet förvaltas, och i en europeisk kontext. Flyttfågeln beskrivs av kritiker som gemensam europeisk egendom, medan förespråkare menar att jakten bör betraktas som en maltesisk angelägenhet.

På civiliserade avstånd

Vid upprepade tillfällen betonade volontärerna i Spring Watch att det var bekymmersamt att jägarna inte kunde uppskatta fåglarna levande och titta på dem istället för att skjuta eller fånga dem. Genomgående gav deltagarna uttryck för en oförståelse inför hur jägarna kunde tycka att jakten var njutbar. Vid ett tillfälle när jag var indelad i samma grupp som fågelskådaren John berättade han att han önskar att jägarna kunde plocka fram kikare och lägga gevären åt sidan. Den infrastruktur i form av gömslen som finns för jakten och fångsten, tyckte han skulle passa som anläggningar för ekoturism och användas för att observera och fotografera fåglar ifrån.

I en rapport för ett EU-finansierat Life+-projekt från 2009 ges förslag på hur de ”kulturella attityderna” kring fångsten av finkar (för burhållning) skulle kunna förändras så att fågelskyddsdirektivet kan realiserats på Malta (Rapport BirdLife Malta 2009).¹⁵ Rapporten togs fram genom ett samarbete mellan brittiska RSPB, BirdLife Malta och den maltesiska tidningen *Media Today*. Det understryks i rapporten att fångsten av finkar är en maltesisk tradition som har att göra med en utövarnas ”passion” för fåglar. Det är samma utgångspunkt som jägarorganisationen FKNK har när de motiverar sin hållning att fångst och vårjakt ska vara fortsatt tillåtet. EU-projektet syftar dock till att modifiera dessa traditioner och samtidigt ta fasta på jägarnas passion för fåglarna. I rapporten formuleras, utöver fågelskådning, huvudsakligen tre alternativ till fångsten. Ett av dessa är att fångst av ”vilda” finkar under migrationen ska ersättas med uppfödning av finkar i fångenskap.

Ett annat alternativ som ges i rapporten är att jägarna kan börja fotografera fåglar istället för att fånga dem. Det står att fångst kräver tålamod och kunskap om vilda fåglars beteende, och att dessa egenskaper även krävs vid naturfotografi. Ett ytterligare förslag är att jägarna kan gå över till ringmärkning av fåglar. Ringmärkning är en metod för att undersöka fåglarnas migrationsmönster vetenskapligt. I rapporten lyfts det fram att det är ett verktyg i internationellt bevarande av fåglar. Här betonas dock att det är en aktivitet som kräver träning och är reglerad. Samtidigt står det, ännu en gång, att jägarna som fångar fåglar i nät är intresserade av

vilda fåglars beteenden och därmed skulle kunna tänkas vara intresserade även av ringmärkning. Jägarnas förmodade kunskap om och intresse för fåglarnas beteenden lyfts alltså fram som något att bejaka när traditionerna ska modifieras för att passa det europeiska fågelskyddsdirektivet. Genom att motivera att finkar ska födas upp istället för att fångas, skiljer man den tama, domesticerade, sfären från den ”naturliga” och ”vilda”, vars gränser osäkras då vilda fåglar fångas för att hållas i bur. Om blicken alls ska riktas mot de migrerande fåglarna, enligt rapporten, ska det ske på behörigt avstånd såsom i fågelskådning eller i naturfotografi. Bara genom den hårt reglerade ringmärkningen är det möjligt att ha kroppslig kontakt med fåglarna.

Det vetenskapliga intresset för fåglar, som ligger till grund för BirdLife Maltas arbete, menar sociologen Kenneth Sheard (1999:187) går tillbaka till 1500-talet där det tog sig uttryck i samlingar av uppstoppade fåglar. I takt med att samlingarna ökade växte intresset för att skapa ordning i deras presentation och att klassificera objekten i dem. I den tidiga ornitologin sköt eller fångade fågelentusiasterna fåglarna för att kunna komma dem nära nog för att studera dem, utreda deras släktskap och fastställa deras art. Ända fram till mitten av 1900-talet skulle nya arter för en nation ofta beläggas med en insamlad fågelkropp (Leip 2001:13). Fågelskådning som kulturell praktik har således sina rötter i fågeljakt.¹⁶ Sheard menar av det skälet att fågelskådning kan betraktas som en form av ”civiliserad” sport där en ”symbolisk jakt” står i fokus som ett substitut för jakt som resulterar i att djuren dödas eller fräntas sin frihet (1999).¹⁷ Han lyfter även fram att nya teknologier har varit centrala i denna process, då optik – kikare och kameror – har bidragit till att fågelskådning numera kan ske utan att skada fåglarna.

När John önskade att jägarna skulle plocka fram kikare eller kameror, lägga gevären åt sidan och använda jaktgömslena för att titta på och fotografera fåglar, är det i linje med de normer som fågelskådning i huvudsak bygger på. Det handlar om att hålla ”civiliserade” avstånd till fåglarna, en föresats som även kan skönjas i förslagen på alternativ till fångst av vilda fåglar i ovan nämnda rapport som bland annat BirdLife Malta stod bakom. De starka känslorna som deltagarna uttryckte mot jakten verkade röra att fågeljakten på Malta inte gick till på ett etiskt, civiliserat

och sportsligt sätt. I de fall där jägarna tog tillvara på fåglarna som sköts och var tillättna att skjuta (turturduvor och vaktlar) ansågs dock dödan- det i högre grad rättfärdigat och begripligt. Flera deltagare var, när de pratade om jakten, därför noga med att skilja på jägarna som tog vara på bytet, och tjuvjägarna som sköt skyddade arter. När exempelvis rovfåglar sköts menade en av volontärerna att det är ”fruktansvärt” med tanke på att rovfåglar inte ens går att äta då deras kött enligt honom smakar illa.

Under lägret delade volontärerna med sig av både självupplevda och återberättade historier om jaktincidenter. Jag menar att detta bidrog till en känsla av gemenskap och därmed även underlättade den övervakning av jakten som lägrets aktiviteter fokuserades kring. Flera av deltagarna beskrev att de träffade många likasinnade på lägret. Ett återkommande exempel i dessa historier om jakt och jägare var hur aktivister från den tyska organisationen CABS (Committee Against Bird Slaughter) år 2009 hittade omkring 200 döda fågelkroppar dumpade och halvt nedgrävda i området Mizieb, som efter det har fått benämningen ”fågelkyrkogården”. Det berättades också om en ökad plats där några jägare brukade samlas på eftermiddagarna för att vänta in och se om några rovfåglar gick ned på platsen för att ta nattkvist, för att sedan, när solen gått ned, lysa mot fåglarna med ficklampor och skjuta dem.

En av deltagarna, Mark, har varit med på lägret i många år och lägger merparten av sina semesterdagar på att åka till Malta på våren och hösten. Han är en hängiven fågelskådare hemma i England och fick höra om jakten på Malta genom sin lokala fågelskådarförening. I ett mejlutskick till föreningens medlemmar hade avsändaren återgett en upplevelse från Malta i vilken en flock med hägrar ”kallblodigt” hade skjutits en efter en. Mark har bestämt sig för att återvända till Malta varje jaktsäsong till dess att han upplever att läget förändras där. Att någon kunde skjuta mot en flock hägrar för nöjes skull var för honom fullständigt ofattbart. Under lägret återkom ofta samtal om hur det kan komma sig att jägarna överhuvudtaget tycker att sådan jakt är njutbar.

På lägret diskuterades således även tillvägagångssätten i jakten. En av dagarna såg jag ett lockbete på ett tak till ett jaktgömsle tillsammans med min grupp. Det var en levande turturduva som satt i en liten bur på gömslet. När vi lämnade platsen med bil började en av volontärerna i

bilen att prata om användningen av lockbeten och attrapper i jakt. Enligt hans mening var det värre att skjuta fåglar när ett lockbete används, när ett lockläte spelas upp eller när landskapen har transformerats för att locka fåglarna, än om fåglar skjuts då de bara passerar ett område ”naturligt” av sig själva. En av de andra volontärerna i bilen höll med. Hon menade att det går att jämföra med när fågelskådare lockar fram fåglar genom att spela upp läten från mobiltelefoner eller annan utrustning. Också det sågs som ett oschysst sätt att förhålla sig till fåglar, eftersom det skulle kunna störa deras naturliga beteenden. Det finns alltså även uppfattningar om hur jakten bör gå till, oavsett om det är jakt med gevär eller fågelskådningens symboliska jakt. Dessa uppfattningar verkar bygga på en tanke om att jakten helst ska bedrivas på ett, i volontärernas mening, okonstlat och naturligt sätt.

Användningen av digitala tekniker i fågelskådning har skapat diskussioner om hur fågelskådare bör bete sig för att inte störa fåglarna och andra fågelskådare. Fågelfotografer anklagas exempelvis för att gå för nära fåglarna och således störa dem. Fotograferna som går för nära omnämns i en artikel i brittiska *Telegraph* som ”the wild life paparazzi” (Copping 2011). De håller inte det civiliserade avstånd som Sheard menade att de förbättrade optiska verktygen möjliggör. De fågelintresserade som går för nära och överskrider dessa sociala överenskommelser – oavsett om det handlar om att få se en ovanlig fågelart, att få till en så bra bild som möjligt eller att jaga fåglar – framställs alla som ohederliga. De affektiva logiker som ramar in volontärernas förhållningssätt till fåglarna genomsyras av föreställningen att fåglarna inte ska störas och att dödan- det möjligen kan rättfärdigas om det finns ett syfte bortom att endast ”skjuta prick” på dem.

Karisma: stora antal, närhet och rariteter

Fågelskådarnas sätt att rikta uppmärksamheten mot fåglarna är nära kopplat till ett vetenskapligt sätt att kategorisera fåglar för att bestämma deras art. När jag anmälde mig till lägret fick jag gradera min förmåga att identifiera olika fågelarter i ett formulär som jag skickade till Bird-Life Malta. Under Spring Watch delades vi in i grupper om tre till fem

personer och gav oss ut till olika delar av ön för att bevaka jakten. Vid indelningen betonade arrangörerna att det skulle finnas minst en erfaren fågelskådare i varje grupp som kunde identifiera de olika fågelarterna. Volontärerna i Spring Watch hade alla någon form av fågelintresse, även om det var av olika karaktär. Några av dem ägnar hela sin fritid åt fågelskådning, medan andra beskrev sig som allmänt naturintresserade. En av deltagarna, Jim, beskrev sig just som en hängiven fågelskådare sedan många år. När jag frågade en annan brittisk fågelskådare, Carl, hur han skulle beskriva sitt intresse svarade han ”tvångsmässigt” och berättade vidare att han arbetar som guide på fågelskådarresor runtom i världen. Fågelskådning kan här förstås som ett samlingsnamn på en rad aktiviteter där identifiering av fåglar – artbestämning – har en central roll (jfr Prior & Schaffner 2011).

Under min första dag på Malta delades jag in i samma grupp som Ninu från Malta och James och Bobby från Storbritannien. Vi tilldelades ett område att övervaka och vårt första stopp var vid en parkeringsficka invid en katedral varifrån vi kunde överblicka landningsbanan vid Maltas flygplats. James lyfte sin handkikare till ögonen och berättade att det flög en tornfalk över flygfältet. Med oss under övervakningen hade vi en korg fylld med utrustning att använda för att dels bevaka jakten, dels bevaka flyttfågeln. Denna utrustning bestod av en enklare form av filmkamera med stativ, tubkikare och färdigtryckta formulär. I formulären skulle incidenter kring jakten föras in. Där kunde också uppgifter om skjutna fåglar av ”skyddade arter” föras in, liksom om jakten gick till på ett otillåtet sätt. Ett annat formulär rörde fåglarna och i det skulle de observerade fåglarna, såsom tornfalken föras in.

När flyttfågeln passerar Malta strävar volontärerna efter att identifiera fåglarnas art och dokumentera dem. Det är ett fokuserat sätt att rikta sig mot, betrakta, urskilja och tänka kring fåglar. När deltagarna sätter namn på de olika flyttfåglar som de ser och hör, bygger tolkningsramen på biologins taxonomi. Taxonomin tillhandahåller beskrivningar av organismer, namngivning av dem, deras inbördes släktskap och utbredning. Denna tolkningsmall återfanns även i de fågelhandböcker som fanns med under bevakningen, och som stundom användes när deltagare var osäkra på sin artbestämning.

När fågelskådare artbestämmer fåglar brukar de tala om att identifieringen sker utifrån fågelns *jizz*. Termen *jizz* kan beskrivas som en mönsterigenkänning och en bedömning av helhetsintrycket av fågelns form och rörelser vid artbestämning (Lerner & Tunón 2012:73ff).¹⁸ Lorimer beskriver *jizz* som "the unique combination of properties of an organism that allows its ready identification and differentiation from others" (2015:42). Som redan framhållits ska icke-mänsklig karisma inte likställas med organismernas inneboende egenskaper, utan måste förstås som en relationell variabel. Samtidigt poängterar Lorimer att människor har mer eller mindre lätt att uppfatta vissa organismer beroende på de ekologiska, materiella och sensoriska egenskaperna hos människorna och organismen i fråga. Han delar därför in icke-mänsklig karisma i dels *ekologisk karisma*, dels två typer av *affektiv karisma* (estetisk och kroppslig). Ekologisk karisma syftar just på att människor har lättare att uppfatta och är mer bekanta med vissa organismer än andra. Den är avhängig en rad olika parametrar såsom organismens storlek, form, färg, förmåga att röra sig och hur mötet med organismen går till. Många fågelarter kan få hög ekologisk karisma då de är lätta att uppfatta, i jämförelse med organismer som exempelvis lever på havets botten eller organismer som endast är nattaktiva. Fåglarnas *jizz* är en del av deras ekologiska karisma, men att lära sig fåglars *jizz* kräver träning i att använda den taxonomiska tolkningsmallen i artbestämningen.

När vi hade lämnat parkeringsfickan vid landningsbanan under min första dag på Malta ropade Bobby plötsligt: "What was that?" James som körde bromsade bilen hastigt på den smala landsvägen. Det visade sig att Bobby skymtat vad han trodde var ytterligare en falk, men han var inte säker då han endast hade sett den hastigt. Fågeln försvann flygande bakom en byggnad. Han resonerade om att det kunde ha varit en falk, men att det kanske "bara" rörde sig om en tamduva. Han kunde inte avgöra om fågelns var "falcony" eller "pigeony" (falklik eller duvlik). Falkar och duvor kan nämligen vid första åsyn likna varandra till form och flygsätt. De har en likartad *jizz*. Fågeln hann dock försvinna och förblev obestämd. På elledningarna i området som vi färdades igenom satt det stora röda bollar. Bobby förväxlade i ett mycket kort ögonblick även en sådan boll med fågel. Hans seende är alltså fokuserat på att hitta fåglar

och urskilja deras art, och då kan även andra föremål tillfälligt råka bli identifierade som fåglar.

Det är emellertid inte bara fåglarnas visuella uppenbarelser som kan avslöja deras arttillhörighet – och som deltagarna därför var uppmärksamma på – utan även deras läten. James berättade vilka fåglar vi hade omkring oss även när vi inte kunde se dem. Detta genom att identifiera deras läten. Som nybörjare gäller alltså att lära sig att känna igen fåglar, deras jizz och deras läten, medan fågelskådare med mer erfarenhet har tränat in den kunskapen allteftersom. Att bli bättre på artbestämning är en huvudsaklig drivkraft i intresset för fåglar, menar Damon som inte har hållit på med fågelskådning så länge. Att känna igen och kunna identifiera olika arter kan ge upphov till affektiv karisma.¹⁹ Affektiv karisma syftar på känslor och motivationer som utlöses av icke-mänskliga organismer. Detta gäller både i det kroppsliga mötet med och den estetiska upplevelsen av varelsen i fråga. Kroppslig karisma hänvisar till känslor som framkallas av olika organismer i nära eller faktisk interaktion med människor, såsom när volontärerna såg och hörde fåglar på Malta. Estetisk karisma syftar på de känslor som organismernas fysiska uppenbarelser framkallar. Den behöver ekologisk karisma men bestäms inte av den (Lorimer 2015:49).

Under en av dagarna i slutet av min vistelse på Malta var jag indelad i samma grupp som Damon. Han fick syn på en flock med svalor vid sidan av vägen. De flög över en åker som vi passerade i bil när vi var på väg tillbaka mot hotellet i skymningen. Flocken bestod till största del av arten ladusvala som är vanligt förekommande i Storbritannien under sommarhalvåret. Vi stannade bilen och klev ut. Svalorna flög nära oss. Damon beskrev svalorna som ”underbara” och ”vackra” och tyckte sig känna vinddraget av dem när de jagade insekter nära oss i skymningen. Både deras estetiska egenskaper, mängden av och närheten till dem skapade alltså positiva känslor. Svalorna fick hög affektiv karisma i mötet vid vägkanten, både i sig själva, som flock och genom närhet.

De naturvårdare som Lorimer har studerat kunde ofta berätta om minnesvärda, omvandlande och intensiva möten med en specifik organism, ofta på en specifik plats (Lorimer 2015:51).²⁰ Det kunde exempelvis röra sig om att ha observerat en ovanlig fågelart för första gången. Dessa

händelser påverkar personernas senare praktiker. I flocken av svalor kunde Damon se en rostgumpssvala, som är en mer sällsynt art för platsen. Han verkade glad över att få se den, men mängden av svalor liksom närheten till dem verkade glädja honom än mer. Medan en del fågelskådare motiveras av att kunna identifiera fåglar i sin nära omgivning, exempelvis vid fågelmatare i trädgården, fokuserar andra på studiet av variationer av arter och underarter, liksom på att föra listor över observerade fåglar. Ytterligare andra är engagerade i tävlingsbetonade aktiviteter och inriktade på att observera sällsynta fågelarter. Denna typ av aktivitet brukar på engelska kallas *twitching* och i svenska sammanhang ”artjakt” eller ”kryssjakt”, ett slags fågelidentifiering som lägger större vikt vid att se och identifiera fågelarter som är ovanliga, svåra att hitta och som befinner sig utanför sin geografiska räckvidd. John berättar exempelvis att han uppskattar ovanliga fågelarter som är svåra att identifiera. Julie, även hon en brittisk fågelskådare, berättade att för henne ligger tjusningen med fågelskådning i att få se nya arter eller beteenden hos arter hon sett tidigare. Flera av deltagarna uppskattade alltså att se för dem nya och ovanliga arter.

Anledningen till att rikta uppmärksamheten mot och identifiera fåglar på Malta var, som tidigare nämnts, att samla uppgifter om jakten och flyttfågeln. I informationen om lägret betonades det att det handlar om fågelskyddsarbete och att stoppa den illegala fågeljakten. Eftersom det var fågelskådare som var på plats märktes emellertid även andra motivationer till att upptäcka fåglar. På Malta kunde de nämligen se fåglar som är rariteter i deras hemländer. Varje eftermiddag under lägret hölls en gemensam genomgång då alla grupper fick redogöra för vad som hänt dem under morgonens pass. Utöver att berätta om jaktincidenter, såsom om de observerat en jägare som skjutit fler fåglar än tillåtet, tog de även upp observationer av fåglar. Det märktes då i gruppen att vissa arter fick mer eller en annan typ av uppmärksamhet än andra. En dag var jag i en grupp som fick se en eleonorafalk på långt håll. När detta togs upp under genomgången gick det ett sus genom gruppen och flera av deltagarna nickade gillande. Individer av arter som på en viss plats är ovanliga får på detta sätt mycket karisma (jfr Lorimer 2015:53). Under lägret kunde jag också märka en besvikelse över att migrationen inte riktigt hade tagit fart för säsongen och att det därför påträffades förhållandevis få fågelarter.

Det märktes att fåglarna framstod som ”samlingsobjekt” för deltagarna, som gärna tog med sig listor fyllda med olika fågelarter hem från Malta (se även Nylund Skog i denna antologi).²¹

Fågelskådarna som deltog på lägret uttryckte ett slags ambivalens över att vistas på Malta för att å ena sidan få bevittna fåglarnas migration från Afrika, kanske se fågelarter som är rariteter i hemländerna och dessutom stora mängder av dem, och å andra sidan se dem skjutas när de når Maltas kustlinje. Louise beskrev ett speciellt minne från Malta under höstlägret Raptor Camp:

On a sunny Sunday afternoon I witnessed at least 750 marsh harriers and honey buzzards leaving the island safely on their journey to Africa. Very impressive to see and be part of. During the same camp spoonbills were shot out of the sky and you are watching birds with blood, hit in body and spoon. It can be so contradictory: emotions of joy and horror change in no time.

Samtidigt som närheten till och det stora antalet fåglar – exempelvis rovfåglar som sträckte i större grupper – fascinerade och väckte starka, positiva känslor, kunde den positiva upplevelsen snabbt vändas till sin motsats. Då väcktes ett annat slags känslor i förhållande till fåglarna och deras lidande. John som har fascinerats av fåglar sedan han var barn och har ägnat mycket tid åt att skåda fåglar berättade att han drabbas hårt känslomässigt när han ser dem bli skjutna på Malta, speciellt om det rör sig om rariteter och rovfåglar, alltså särskilt karismatiska arter.

Engagemangets affektiva logiker

På hotellet på Malta kom en kvinna ur personalen och berättade för volontären Mark att hon precis hade läst att gatuhundar i Ukraina och Polen skulle avlivas inför det stundande europeiska mästerskapet i fotboll, sommaren 2012. Kvinnan tyckte att detta var en sak för djurvännerna i BirdLife Malta att protestera mot. Mark berättade detta för några av oss vid frukosten en morgon med ett litet småleende på läpparna. Hundarna verkade av allt att döma ligga långt utanför hans och de andra volontärernas fokus och engagemang. I den här texten har jag velat

undersöka de affektiva logiker som påverkar volontärernas engagemang under fågelskyddsläget Spring Watch. Dessa affektiva logiker, som motiverar volontärerna att åka till Malta och ramar in deras förståelser och känslor för fåglar, är i flera fall relaterade till praktiker inom fritidssysselsättningen fågelskådning. Genom långvariga och upprepade möten med vilda fåglar av olika arter har specifika sätt att relatera till dem formats (jfr Lorimer 2015:43). De deltagare som inte hade tidigare erfarenhet av fågelskådning blev uppmuntrade att närma sig fåglarna på liknande sätt.

Fågelskådning inbegriper ett spektrum av aktiviteter på skilda platser och med olika intensitet. Prior och Schaffner menar att ”practices are partly distinguished by the way motives, mediating artifacts, and histories are distilled in different combinations” (2011:55). Gemensamt för dessa aktiviteter är emellertid ett taxonomiskt sätt att orientera sig i landskapet för att identifiera fåglarnas art. På Malta koncentrerades aktiviteterna till specifika kombinationer med koppling till övervakning av jakten. Volontärerna motiverades i huvudsak av möjligheten att observera och artbestämma fåglarna för att härigenom bidra till att hjälpa dem: dels på kort sikt, genom att hålla undan jägare och skydda fåglarna från att bli skjutna, dels på längre sikt, genom att samla in data som kan användas som politiskt verktyg för att motverka jakten. På Malta under fåglarnas flyttning hade volontärerna också chansen att få vara med om spektakulära upplevelser i förhållande till sina fågelintressen. Det kunde röra sig om att få se stora mängder av fåglar samtidigt, att komma dem förhållandevis nära och att få se fågelarter som är sällsynta.

Malta är en återkommande referenspunkt bland fågelskådare och har blivit synonymt med intensiv fågeljakt. Tre år efter mitt fältarbete på Malta besökte jag en av världens största fågelskådarmässor vid Rutland Waters utanför den engelska orten Egleton för att göra fältstudier för mitt pågående avhandlingsarbete. På mässan dök Malta upp i flera av föredragen. I ett av dessa talade en av volontärerna på Spring Watch om sina upplevelser av jakten på Malta och hur illa berörd han blir av den. Under samma programpunkt talade en representant från den brittiska organisationen League Against Cruel Sports (LACS). I programbladet för mässan presenterades föredraget på följande vis:

The worst places for bird killing in Europe – Malta, Cyprus... and Britain? Many know that Malta is a holiday hotspot and a bird hunter's blackspot, but the gratuitous killing of birds is also rife in many other countries, including Britain.

I föredraget sattes jakten på Malta i relation till jakt i Storbritannien. Den brittiska jakt som åsyftades var kommersiell jakt på hönsfåglar som föds upp industriellt och planteras ut för att skjutas. Under rubriken "Bird slaughter British style" visade representanten från LACS bilder av skadeskjutna hönsfåglar och högar av dödade fåglar som inte tagits tillvara utan kastats bort. På scenen under föredraget fanns också Bill Oddie, en välkänd brittisk fågelskådare, författare och naturskildrare. Oddie sade att jakten på Malta är en "macho-grej", utan att förklara det mer ingående, och att man på Cypern jagar fåglar för att sälja till turister på restauranger. Därefter konstaterade han: "we are just as bad". Detta "vi" syftade då på en brittisk nationell gemenskap. Förhållningssätt till andra djur kan alltså knytas till nationella självbilder. Men samtidigt som konflikten kring jakten på många sätt betonar nationsgränser, formas också allianser av människor som arbetar mot samma mål över dessa gränser där andra "vi" formas: exempelvis det bland volontärerna i Spring Watch. Detta kan förstås i termer av "affektiva allianser" som betecknar delade känslomässiga riktningar mot fåglarna (jfr Grossberg 1997).

Under lägret på Malta blev det tydligt att alla fågelvarelser inte framträdde som karismatiska för volontärerna. Ett exempel var alla tamduvor som deltagarna inte verkade ta någon större notis om även om de passerade oss på nära håll. Tamduvorna liknar turturduvor, men är deras domesticerade släktingar. Dessa duvor är troligtvis förrymda brevduvor eller avkommor till sådana och på Malta är just brevduvesport en populär fritidssysselsättning. Till skillnad från finkar, som fångas med nät och hålls i bur, föds brevduvorna upp i fångenskap och aveln av dem är en central del av intresset. Sociologen Colin Jerolmack (2013) visar i sin studie av duvuppfödare i New York, Kapstaden och Berlin, att uppfödarna knyter affektiva band till sina fåglar genom den kontinuerliga skötseln och omvårdnaden. På Malta går brevduvesporten till på så sätt att duvorna släpps från olika öar i Medelhavet och flyger hem till Malta. Det

har vid ett flertal tillfällen hänt att värdefulla tävlingsduvor har skjutits, vilket gör att företrädare för brevduvorna och fågelskyddsorganisationer såsom BirdLife Malta tillfälligt får en gemensam sak att strida mot (Abela Mercieca 2010). I övrigt är det fågelintressen med skilda historier och geografier. Konflikten kring jakten på Malta visar hur sätten som människor relaterar till, lär sig om och engagerar sig för andra djur är beroende av en mängd olika aspekter som är förankrade i komplexa historiska och geografiska relationer.

Ett annat fågelintresse som är närvarande på Malta, utöver att hålla finkar i bur och att föda upp och tävla med brevduvor, är falkjakt (falkenering). Falkenerare tämjer rovfåglar och håller dem i hägn för att använda dem vid jakt. Detta kritiserar av fågelskyddsorganisationer, såsom BirdLife, med hänvisning till att de tama falkarna ofta är hybrider mellan olika arter som kan rymma och påverka generna hos redan svaga rovfågelsstammar.²² De är också rädda för att ägg och ungar plockas ur vilda fåglars bon och sedan säljas illegalt. Oscar, en maltesisk man som arbetade med säkerheten på lägret, är falkenerare och tycker att jakt med falk är lättare att försvara ur en etisk synvinkel, än jakt med gevär, eftersom den sker utifrån djurens ”naturliga villkor”. Precis som de erfarna fågelskådarna kunde Oscar artbestämma just rovfåglar. Han vet hur de olika rovfågelsarterna flyger och kan deras jizz. Hemma hos sig har han två pilgrimsfalkar, en kaktusfalk och en sparvhök som han har köpt från uppfödare i England. Han har döpt dem efter japanska samurajkrigare och beskriver sparvhökar som lynniga och nervösa eftersom de har så mycket adrenalin. Han berättade också om sin fascination för hur pilgrimsfalkar slår sina byten. I hans berättelse om fåglarna framträder andra egenskaper hos dem, än när fågelskådarna talar om rovfåglar. Han har en annan typ av kunskap om fåglarna och deras temperament, vilket säljan aktualiseras hos fågelskådarna eftersom det fysiska avståndet mellan dem och fåglarna är större.²³ Hans intresse är inramat av andra affektiva logiker. Med olika förhållningssätt till icke-mänskliga djur framträder alltså olika karismatiska egenskaper hos dem.

Kontroversen kring fågeljakten på Malta aktualiserar därmed en rad förhållanden som har att göra med människors föreställningar om hur relationerna till andra djur och omgivningarna bör vara. De skilda för-

hållningssätten till fåglarna bygger många gånger på långvariga fritidsintressen, med tillhörande affektiva logiker, det vill säga invanda sätt att kunna, relatera till och känna för fåglarna. För både jakt och fågelskådning finns emellertid en kulturell infrastruktur i form av bland annat föreningar för de olika praktikerna. Samtidigt måste BirdLife Malta ta hjälp av volontärer från andra europeiska länder då fågelskådning inte är ett utbrett fritidsintresse på ön. Jägarna, å andra sidan, är i numerärt överläge och dessutom väletablerade i lokalsamhället. De kan på så vis hävda att fångsten av och jakten på vilda fåglar både är en stark tradition och ett maltesiskt kulturarv. Men som jag har visat ovan belyser kontroverserna kring jakten också den kamp som pågår om hur rummet ska användas och definieras, både lokalt på Malta och i den vidare geopolitiska kontext som utgörs av EU. Genom att rikta blicken mot fåglar är det alltså fullt möjligt att studera spänningar och konflikter kring geografiska gränser, de naturliga såväl som de av människan skapade. När fåglarna sträcker eller häckar bryr de sig föga om de indelningar och gränsdragningar som för människor markerar viktiga hållpunkter i såväl geografisk som kulturell mening.

NOTER

1. Här syftar jag på dokumentärfilmer såsom *Emptying the Skies*, som baseras på den amerikanske författaren Jonathan Franzens reportage med samma rubrik som publicerades i *The New Yorker* år 2010; även filmerna *Birds, Bins and Bullets* och *Silent Spring*. Den brittiske BBC-medarbetaren Chris Packham beskrev Malta som ett helvete för fåglar (*a bird hell*) efter att ha deltagit i fågelskyddslägrat Spring Watch våren 2014 (Packham 2014 b). Där spelade han in en videodagbok i sju delar med titeln "Massacre on Migration", för vilken han fick utmärkelsen Conservation Hero of the Year av brittiska fågelskådartidskriften *Birdwatch Magazine*.
2. Artikeln bygger på ett material som sammanställts under deltagande observationer av fågelskyddslägrat Spring Watch, som arrangerades av fågelskyddsorganisationen BirdLife Malta under en vecka i april 2012. Fältresan finansierades med stipendium från Stiftelsen för etnologi vid Stockholms universitet. På Malta träffade jag omkring 50 volontärer som främst kom från Storbritannien men också Tyskland, Frankrike, Nederländerna och Spanien. Under lägrats aktiviteter, som i huvudsak går ut på att bevaka jakten, förde jag samtal med deltagarna. Då delade

de med sig av sina erfarenheter av och känslor för fåglarna och jakten. Samtalen pågick också vid de gemensamma samlingarna på hotellet där vi var in kvarterade. Utöver dessa observationer och samtal bygger artikeln på intervjuer via mejl med tio deltagare. Intervjuerna gjordes före och efter resan till Malta. Volontärerna har anonymiserats och fått fiktiva namn i texten. Därtill bygger analysen på material från internet och sociala medier, främst artiklar i maltesisk och brittisk press som har delats i BirdLife Maltas Facebook-grupp, 2012–2015. Se bl.a. Farrugia 2015; Barkham 2014; Copping 2011; Abela Mercieca 2010; <http://www.huntinginmalta.org.mt/index.pl/>; <http://www.birdlifemalta.org>. I artikeln görs också hänvisningar till mitt pågående fältarbete för mitt avhandlingsprojekt om fågelskädning, där Malta figurerar som en återkommande referenspunkt.

3. BirdLife Malta är den största fågelskyddsorganisationen på Malta och är den nationella avdelningen av den världsomspännande organisationen BirdLife International. Organisationen bedriver ett löpande arbete vilket går ut på att sprida intresse om fåglar, bevaka jakten, skapa opinion mot den och få malteser att uppskatta fåglar på andra sätt än med gevär i hand. På hösten arrangerar organisationen Raptor Camp och på våren Spring Watch. Jag har i denna text valt att kalla dessa för "fågelskyddsläger". I de flesta fall har volontärerna fått kännedom om lägren och situationen på Malta genom BirdLife eller andra fågelskådareföreningar i sina respektive hemländer. Det var genom Sveriges Ornitologiska Förening/BirdLife Sverige som jag fick reda på omständigheterna på Malta när jag samlade material till min masteruppsats i etnologi om hur fågelskädares seende formas.
4. I USA likställdes gråsparven, som på grund av sitt europeiska ursprung kallades för "engelsk sparv", med de mänskliga immigranter vilka betraktades som oönskade tillskott till nationen, samhället och kulturen (Alan Fine & Christoforides 1991, Schaffner 2011:41).
5. Materialet är insamlat före omröstningen om Storbritanniens medlemskap i EU i juni 2016.
6. Citatet är hämtat från den information som skickades via mejl till volontärerna, och således även till mig, före avresan till Malta.
7. Se bl.a. McCarthy 2008, Vassallo 2010.
8. I Frankrike sköts 2001 ett stort antal fåglar mellan lokala jägare och miljöaktivister (se Jacobson 2001). Hösten 2015 rapporteras det om att volontärer för Birds Protection League (LPO), blev attackerade av en man när de försökte förstöra fällor avsedda för att fånga fåglar illegalt (TT i *Svenska Dagbladet* 2015).
9. Per dag fick varje jägare skjuta högst två fåglar och totalt fyra fåglar under hela säsongen. Just denna jaktsäsong fick 11 000 turturduvor och 5 000 vaktlar skjutas. Detta skulle avrapporteras via sms, så att de maltesiska myndigheterna skulle veta när kvoten var fylld och säsongen skulle stängas.
10. Med Maltas tvåpartisystem bestäms ofta valresultatet av bara några tusen röster vilket gör jakten till en laddad politisk fråga eftersom de aktiva jägarna och deras anhängare kan påverka hela utgången i ett val. Inför folkomröstningen om anslutningen till EU 2003 ska t.ex. politikerna ha försäkrat jägarna att jakten och fångsten inte skulle påverkas vid en ingång i EU (Falzon 2008).

11. FKNK är förkortningen på det maltesiska namnet, Federazzjoni Kaccaturi Nas-saba Konservazzjonisti, som på engelska översätts till Federation for Hunting and Conservation.
12. http://www.huntinginmalta.org.mt/uploads/90/704/FKNK_History_-_Over_the_years....pdf.
13. Intervju i *Nordegren & Epstein* i Sveriges Radio P1 2015-04-13.
14. Ett liknande fenomen är vårjakten på ejder på Åland.
15. På LIFE:s webbplats står följande: "LIFE is the EU's financial instrument supporting environmental, nature conservation and climate action projects throughout the EU. Since 1992, LIFE has co-financed more than 4500 projects." (<http://ec.europa.eu/environment/life/>).
16. I terminologin kring fågelskådning finns flera kopplingar till jakten. När fågelskådare är intresserade av att samla på observationer av olika arter, dvs. "kryss", kan de kallas "kryssjägare" eller "artjägare". Trots att fågelskådarna som deltar på lägret i de flesta fall aldrig har ägnat sig åt att jaga fåglar med gevär, finns en tydlig föreställning om att jakten har föregått dagens fågelskådning.
17. Sheard (1999:182) tolkar "den symboliska jakten" som en civiliserad sport utifrån sociologen Norbert Elias teori om civiliseringsprocesser. Det han syftar på är de praktiker inom fågelskådning som fokuserar på samlandet av observationer av fåglar.
18. Var termen jazz kommer ifrån är inte helt klart. Ett förslag är att den är en utskrivning av "General Impression of Size and Shape", en metod för identifiering av stridsflygplan under andra världskriget. Enligt Lerner och Tunón (2012:74) tillskrivs termen annars Thomas Alfred Coward och hans *Bird Haunts and Nature Memories* från 1922.
19. De känslor som uppstår i och med artbestämmandet förstår Lorimer utifrån lingvisten och psykoanalytikern Julia Kristevas term *jouissance*, dvs. njutning som upplevs i närvaro av mening. I Lorimers (2015:52) användning avser termen "the intense and sometimes disconcerting feelings of intellectual satisfaction experienced by self-described scientists in their everyday practice".
20. Denna del av den kroppsliga karisman benämner Lorimer (2015:51) *epiphany*, dvs. "uppenbarelse". Det handlar om tranformativa händelser som ofta har ägt rum i barndomen och har gjorts känslösamma genom berättande i efterhand. Dessa händelser formar i detta fall fågelskådarnas senare praktiker. Uppenbarelserna "inscribe a memory and plant a seed that becomes a lifetime attachment, interest and concern". Ibland har minnet sitt ursprung i en enskild händelse, t.ex. att ha sett en ovanlig fågel, andra gånger handlar det om upprepade och årstidsberoende möten, som flyttning, eller regelbundna besök på en viss plats.
21. De migrerande fåglarna kan också hamna i andra typer av samlingar. Hemma hos jägare är det vanligt att hitta monterade fåglar i utställningsskåp (Falzon 2008:15). Ovanligare arter kan bli måltavlor för att inlemmas i sådana samlingar, trots att de ska skyddas av både nationell lagstiftning och fågelskyddsdirektivet.
22. I Sverige är falkjakt inte tillåtet. I BirdLife Maltas Facebook-grupp har jag tagit

del av diskussioner om falkjakt, där det har riktats kritik mot denna med hänvisning till försvagade rovfågelspopulationer och äggstölder.

23. Detta sätt att prata påminner emellertid om hur ringmärkare som jag har talat med talar om fåglarna som fastnar i näten. De vet t.ex. att det är mer troligt att vissa arter kommer att försöka bitas än andra (Fältarbete Ottenby fågelstation).

REFERENSER

Observation

Malta, 2012-04-15–2012-04-21.

Bird Fair (Rutland Waters, Egleton, Storbritannien), 2015-08-21–2015-08-23.

Ottenby fågelstation, Öland, 2013-10-08.

Intervjuer per e-post

Namn: Carl

Födelseår: 1962

Bostadsort: England

Intervjudatum: 2012-03-15

Namn: Louise

Födelseår: 1955

Bostadsort: Nederländerna

Intervjudatum: 2012-04-03

Namn: Julie

Födelseår: 1945

Bostadsort: Frankrike

Intervjudatum: 2012-05-08

Namn: Jim

Födelseår: 1984

Bostadsort: England

Intervjudatum: 2012-04-02

Namn: John

Födelseår: 1973

Bostadsort: England

Intervjudatum: 2012-05-08

Litteratur

Abela Mercieca, Nikki 2010. Racing Pigeons Shot in Flight. *Times of Malta* 2010-11-02. <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20101102/local/racing-pigeons-shot-in-flight.334239>.

Barkham, Patrick 2014 a. Conservationists and Marksmen of Malta Battle over Annual Bird Hunt. *The Guardian* 2014-04-20. <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/20/conservationists-marksmen-malta-bird-hunt>, hämtad 2017-03-10.

- Barkham, Patrick 2014 b. Chris Packham: Malta is a Bird Hell. *The Guardian* 2014-04-28. <https://www.theguardian.com/environment/2014/apr/28/chris-packham-malta-is-a-bird-hell>, hämtad 2017-03-10.
- BirdLife Malta 2009. Life+ Project on Bird Migration and Trapping. Changing Cultural Attitudes to Trapping in Order to Facilitate Implementation of the Birds Directive in Malta.
- Copping, Jasper 2011. When Birdwatchers Go Bad. How the Rise of "Wildlife Paparazzi" has Led to "Hide Rage". *The Telegraph* 2011-06-11. <http://www.telegraph.co.uk/news/earth/wildlife/8569864/When-birdwatchers-go-bad-how-the-rise-of-wildlife-paparazzi-has-led-to-hide-rage.html>, hämtad 2017-03-10.
- Dirke, Karin 2000. *De värnlösa vänner. Den svenska djurskyddsrörelsen 1875-1920*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Falzon, Mark-Anthony 2008. Flights of Passion. Hunting, Ecology and Politics in Malta and the Mediterranean. *Anthropology Today*, vol. 24, nr 1.
- Farrugia, Alfred 2015. Why the Referendum is Wrong. *Times of Malta*. 2015-04-08. april. <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20150408/opinion/Why-the-referendum-is-wrong.563071>, hämtad 2017-03-10.
- FKNK-rapport 2011. http://archive.huntinginmalta.org.mt/uploads/24/830/Evaluation_of_BirdLife_Maltas_EU_LIFE_Project_on_Bird_Migration_and_Trapping.pdf, hämtad 2015-04-12.
- Fern, Sophie, Kate Nash & Elizabeth Leane 2014. Encounters with Antarctic Animals in ABC's Catalyst. *Engaging with Animals. Interpretations of Shared Existence*. Georgette Leah Burns & Mandy Paterson (red.). Sydney: Sydney University Press.
- Franzen, Jonathan 2010. Emptying the Skies. In the Mediterranean, Songbirds are Being Decimated for Fun and Profit – and in Open Defiance of Law. *The New Yorker* 2010-07-26.
- Grossberg, Lawrence 1997. *Dancing in Spite of Myself. Essays on Popular Culture*. Durham & London: Duke University Press.
- Holmberg, Tora 2013. Trans-species Urban Politics. Stories from a Beach. *Space and Culture*, vol. 16, nr 1.
- Jacobson, Philip 2001. Protected Birds 'Massacred' as French Feud over Hunting. *The Telegraph* 2001-12-23. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/1366149/Protected-birds-massacred-as-French-feud-over-hunting.html>, hämtad 2017-03-10.
- Jerolmack, Colin 2013. *The Global Pigeon*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lerner, Henrik & Tunón, Håkan 2012. What Knowledge is "Jizz"? *Ornis Svecica*, vol. 22.

- Lorimer, Jamie 2015. *Wildlife in the Anthropocene. Conservation after Nature*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Löfgren, Orvar 1985. Our Friends in Nature. Class and Animal Symbolism. *Ethnos. Journal of Anthropology*, vol. 50, nr 3-4.
- McCarthy, Michael 2008. Conservationists Mobilise to Halt Mass Slaughter of Birds in Malta. *The Independent* 2008-02-25. <http://www.independent.co.uk/environment/nature/conservationists-mobilise-to-halt-mass-slaughter-of-birds-in-malta-786763.html>.
- Moore, Lisa Jean & Mary Kosut 2013. *Buzz. Urban Beekeeping and the Power of the Bee*. New York: New York University Press.
- Philo, Chris & Chris Wilbert 2000. *Animal Spaces, Beastly Places. New Geographies of Human-Animal Relations*. Florence, KY: Routledge. ProQuest ebrary 2014-08-27.
- Prior, Paul & Spencer Schaffner 2011. Bird Identification as a Family of Activities. Motives, Mediating Artifacts, and Laminated Assemblages. *Ethos*, vol. 39, nr 1.
- Schaffner, Spencer 2011. *Binocular Vision. The Politics of Representation in Birdwatching Field Guides*. Amhearst: University of Massachusetts Press.
- Sheard, Kenneth 1999. A Twitch in Time Saves Nine. Birdwatching, Sport, and Civilizing Processes. *Sociology of Sport Journal* 1999, vol. 16, nr 3.
- TT 2015. Kalsongman försvarade fågelfångst. 2015-11-10. <http://www.svd.se/kalsongman-forsvarade-fagelfangst>.
- Vassallo, Raphael 2010. Ten Violent Attacks in As Many Days. *Malta Today*. 2010-04-25. <http://archive.maltatoday.com.mt/2010/04/25/t5.html>.

Internet

- http://www.huntinginmalta.org.mt/uploads/90/704/FKNK_History_-_Over_the_years....pdf, hämtad 2015-04-12.
- <http://ec.europa.eu/environment/life/>, hämtad 2018-02-26.

Radio

- Nordegren & Epstein, Sveriges Radio P1 2015-04-13.